

دشمن شناسی در جنگ نرم از دیدگاه امیرالمومنین (ع)

سمیه فیروزی* و اعظم نصیری†

*آموزش و پرورش شهرستان های استان تهران - ناحیه یک شهری، گروه علوم تربیتی، ایران (نویسنده مسئول)

sarafiroozi57@gmail.com

†آموزش و پرورش شهرستان های استان تهران - ناحیه یک شهری، گروه علوم تربیتی، ایران

azamnnsiri32@yahoo.com

چکیده

هدف: در این مقاله به واکاوی اهمیت شناخت دشمن و حربه های مورد استفاده دشمن در جنگ نرم از نگاه حضرت علی علیه السلام و آیات و روایات، می پردازیم. در واقع هدف از شناخت دشمن، توجه به نقشه ها و حيله های آنان و غافل نشدن از مکر آنهاست، که در این میان، آشنایی با جنگ نرم و بررسی روش های مقابله با جنگ نرم با تاکید بر نگاه حضرت علی (ع) بر این موضوع، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

روش: روش این تحقیق، توصیفی - تحلیلی می باشد. علی رغم نو بودن واژه های دشمن شناسی، جنگ نرم و تاکتیک ها و ابزارهای امروزی، اصل دشمنی با نظام های اعتقادی و عملیات و جنگ روانی کلامی تازه نیست، قرآن کریم و کلام و سیره ی اهل بیت (ع) خصوصاً مولا امیرالمومنین (ع)، موارد بسیاری از جنبه های روانی - تبلیغی دشمنان علیه مسلمانان را بیان می کنند.

یافته ها: از یافته های این مقاله می توان به این نکات اشاره کرد: دشمن سعی دارد از راه های مختلف به جامعه هدف خود نفوذ کرده و نیات و خواسته های خود را به اجرا در آورد. مرعوب ساختن مسئولان از آینده کشور، اختلال در فرآیند تصمیم سازی و ستودن رفتار نادرست مسئولان، شایعه سازی، غافل کردن مسئولان از حقیقت سنن الهی (امداد و نصرت خداوند)، طرح دوستی بی قید و شرط با دشمنان، ایجاد تفرقه و ترویج اباحی گری در میان مردم و مسئولین، نفوذ در عرصه های امنیتی، اقتصادی، سیاسی، فکری و فرهنگی جامعه، بهره گیری از روش های مختلف تغییر باورها، آرمان ها، نگاه ها و تغییر در سبک زندگی جامعه برخی از روش های دشمنان در خصوص برآورده سازی این اهداف می باشد.

نتیجه گیری: دشمنی در کلام شریف امیر بیان، امیرالمومنین علی (ع) محدود به زمان و مکان خاصی نمی شود، زیرا باطل در تمام حالات می تواند رفتارهای کاملاً متفاوت و پیچیده ای از خود بروز دهد و انسان را به اشتباه بیندازد. امروز تمام امید دشمنان داخلی و خارجی، به استفاده از جنگ نرم و عملیات روانی و نفوذ است. از این رو، پرداختن به موضوع شناخت و شناساندن دشمن و سیاست های مد نظر او در حیطه ی جنگ نرم، آن هم از رهگذر آیات قرآن کریم و روایات و سیره حضرت امیر (علیه السلام) اهمیت فراوانی در روشنگری مردم و مسئولین داشته و کمک شایانی به برقراری امنیت و استقلال کشور می نماید.

کلیدواژه ها: عدو - حرب - جنگ نرم، دشمن شناسی، دیدگاه امیرالمومنین (ع)

مقدمه

دشمن شناسی به عنوان یکی از ضروریات بقا در جوامع مختلف، به ویژه در جوامع دینی مطرح است. این ضرورت در شرایط کنونی و با گسترش شبکه های ارتباط جمعی میان افراد و جوامع و به تبع آن از بین رفتن مرزهای جغرافیایی، بیش از پیش احساس می شود. این موضوع در منابع اسلامی نیز مورد توجه فراوان می باشد؛ اسلام تبری را به عنوان یکی از فروع دین مطرح می کند و بدیهی است که تبری از دشمن در درجه اول نیازمند شناخت اوست. از منابع مهم اسلامی در معرفی دشمن، قرآن و نهج البلاغه است که از جنبه های مختلف به این موضوع پرداخته اند. در عرصه طبیعی، آدمی تا آن جا که دشمن را شناخته، در دفع آن کوشیده و به موفقیت دست یافته است، ولی همین انسان ضربه های فراوانی از دشمن ناشناخته خود خورده است (پاسدار اسلام، ۱۳۷۸). در روابط جوامع با یکدیگر علاوه بر توجه به منافع و خط مشی های مشترک، از جمله اموری که همیشه کشورها آن را در سیاست گذاری ها و موضع گیری خود مهم تلقی می کنند، شناسایی کشورهای دوست و دشمن است، تا در جهت گیری ها به گونه ای عمل شود که علاوه بر حفظ منافع، از بروز خطرات احتمالی جلوگیری به عمل آید. بر این اساس است که بسیاری از آیات قرآن مربوط به معرفی دشمن است. پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند: ((أَلَا وَآئِنَ أَتَقَلَّ النَّاسِ عَبْدٌ عَرَفَ رَّبَّهُ فَأَطَاعَهُ وَ عَرَفَ عَدُوَّهُ فَعَصَاهُ؛ آگاه باشید عاقل ترین مردم کسی است که خدایش را بشناسد و از او پیروی کند و دشمنش را نیز بشناسد و آن گاه نافرمانیش کند.)) (مجلسی، ۱۳۸۴ هـ ق، ۱۷۹: ۷۷). امام علی (ع) در نهج البلاغه شناخت دشمن را رمز بینش می داند: ((وَ اعْلَمُوا أَنَّكُمْ لَنْ تَعْرِفُوا الرُّشْدَ حَتَّى تَعْرِفُوا الَّذِي تَرَكْتُمْ، وَ لَنْ تَأْخُذُوا بِمِثَاقِ الْكِتَابِ حَتَّى تَعْرِفُوا الَّذِي نَقَضْتُمْ، وَ لَنْ تَمَسَّكُمْ بِهِ حَتَّى تَعْرِفُوا الَّذِي نَبَذْتُمْ؛ و بدانید که رشد در نمی یابید مگر که رشد و انهدگان را بشناسید و هرگز به کتاب خدا چنگ نمی زنید، مگر که فروفکننده آن را چنان که باید شناخته باشید.)) (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۷). باز داشتن از راه خدا و عبودیت بر اساس آیه ۱۹ از سوره هود ((الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ يَبْغُونَهَا عِوَجًا)) از کج و معوج نشان دادن آن توسط جریان باطل نشأت می گیرد که می توان آن را همان جنگ نرم دشمن خواند. تفاوت جنگ نرم با جنگ سخت و نیمه سخت، تفاوت در استفاده از ابزارهایی مثل ابزار رسانه ای، ابزار دیپلماتیک و در یک کلمه ((ابزار فرهنگی)) است. (آلیانی، ۱۳۹۱). دشمنان پیامبران در طول تاریخ، به سبب مشابهت در اندیشه و احساس، کنش و واکنش های یکسانی داشته اند. گزارش و بازخوانی تاریخ از سوی قرآن به این معناست که مومنان به بصیرتی دست یابند که رفتار دشمنان را شناسایی کنند و مقابله با آن را بشناسند و بر اساس آن رفتار کنند؛ زیرا تکرار پندارها و افکار و اعتقادات پوچ و رفتارهای ضد هنجاری و غیرعقلایی، واکنش های یکسانی را اقتضا می کند که قرآن بر اساس تسلط و احاطه کامل بر انسان و فطرت و رفتارهایش، آنها را ارائه می دهد. در هر روشی، شیوه های گوناگونی از سوی دشمن به کار گرفته می شود که باید با شناخت ظرفیت ها و مقتضیات زمانی و مکانی، شیوه های مقابله با آن شناخته و به کار گرفته شود. با توجه به اهمیت مطالب ذکر شده، مقاله پیش رو در صدد بیان اهمیت شناخت دشمن (به معنای گفتمان درون دینی)، تبیین اهداف دشمن و روشهای اتخاذ شده دشمن در خصوص استفاده از جنگ نرم برای ضربه زدن به جوامع اسلامی و انسانها، از نظر دین و در کلام معصومین و به ویژه حضرت علی (علیه السلام) می باشد.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی توصیفی و مروری تحلیلی می باشد که با جستجو در مقالات علمی و کتاب های مختلف و اینترنت به تدوین آن پرداخته شده است. از جمله مهم ترین موتورهای جستجو و پایگاه های اطلاعاتی معتبر مورد استفاده در این تحقیق عبارت بودن از: تحلیل محتوا یک شیوه پژوهشی است که برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام های ارتباطی به کار می رود. این شیوه ابتدا در علوم ارتباطات به کار گرفته شد و در حال حاضر، بخصوص در سال های اخیر این شیوه پژوهش در سایر علوم، از جمله علوم تربیتی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. تحلیل محتوا به اعتقاد بیشتر صاحب نظران روش پژوهشی است که برای بیان مفاهیم یا واژه های معینی در یک متن و یا مجموعه ای از متون استفاده می شود. برخی نیز آن را یک روش تجزیه و تحلیل داده ها می دانند. متن می تواند شامل کتاب، فصل یا فصل هایی از یک کتاب، نوشته ها، مصاحبه، گفتگو، عناوین و مقالات مطبوعات و اسناد تاریخی باشد.

مبانی نظری

واژه‌های دشمن شناسی

علی رغم نو بودن واژه‌های دشمن شناسی، جنگ نرم و تاکتیک‌ها و ابزارهای امروزی، اصل دشمنی با نظام‌های اعتقادی و عملیات و جنگ روانی کلامی تازه نیست، هزاران سال است که بشر از این سلاح در صحنه پیکار یاری می‌جوید. قرآن کریم و کلام و سیره‌ی اهل بیت (ع) خصوصاً مولا امیرالمومنین (ع)، موارد بسیاری از جنبه‌های روانی - تبلیغی دشمنان علیه مسلمانان را بیان می‌کنند و شیوه‌های شناخت دشمنان که مهم‌ترین مرحله در هر طرح‌ریزی عملیات روانی است را یادآوری می‌نمایند. در عصر معاصر و با توجه به خطراتی که از جانب دشمنان اسلام و آزادگی، انقلاب اسلامی را مورد حمله قرار داده است، پژوهشگران در خصوص مبحث دشمن شناسی و جنگ نرم تحقیقات ارزشمندی را به انجام رسانده‌اند. (آلیایی، ۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان جنگ نرم در قرآن و تاریخ بیان می‌دارد: چنین به نظر می‌رسد که جنگ نرم و مفاهیم همسان از قبیل عملیات روانی، جنگ روانی، قدرت نرم، جنگ سفید و... قدمتی به اندازه حیات بشری دارد. قدیمی‌ترین روایت پیرامون جنگ نرم به نبرد کیدئون با ماد می‌باشد. که در این جنگ، سپاهیان کیدئون با افزایش چندین برابری مشعل‌های لشکریان، باعث فریب و ترس مادها شدند و در نتیجه بدون هیچ درگیری به پیروزی دست یافتند.

فرج پور (۱۳۹۴)، در کتاب خود با نام دشمن شناسی در خصوص اهمیت دشمن شناسی چنین می‌نویسد: یکی از این پدیده‌ها که در حوزه سیاست ارزیابی می‌شود دشمن شناسی است، یکی از راه‌های پیروزی و موفقیت آدمی شناخت دشمن است، بطور طبیعی انسان تا آنجایی که دشمن را مورد بررسی و شناخت قرار داده به مقابله و دفع آن کوشیده و به موفقیت‌های چشمگیری دست یافته است اما متأسفانه همین انسان گاهی اوقات بر اثر عدم شناخت و بی‌تدبیری و سهل‌انگاری ضربه‌های فراوان و بعضاً جبران ناپذیری از دشمن ناشناخته خود خورده است.

اهمیت دشمن شناسی

شناخت دشمن از ضروریات اولیه هر مبارزه است و از طریق آن می‌توان بقای خود و جامعه را تضمین کرد. در طول تاریخ جوامع، تمام شکست‌ها ناشی از بی‌توجهی به دشمن بوده است. امروز، قدرت‌های بزرگ با ایجاد سازمان‌ها و تشکیلات اطلاعاتی و جاسوسی و اختصاص بودجه‌های کلان برای این مراکز، تلاش می‌کنند تا دشمنان بالقوه و بالفعل خود را شناسایی کنند قبل از آنکه نقشه دشمنان کارساز شود آن‌ها را درهم شکنند. این تشکیلات در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی‌های اساسی این دولت‌ها نقش مهمی دارند (خزایی و همکاران، ۱۳۹۵).

صفات دشمنان از دیدگاه قرآن

قرآن کریم نیز به شناخت دشمن، برای حفظ و سلامت جامعه سفارش کرده و در قالب داستان‌های عبرت‌آموز به معرفی دشمنان توحید در اشکال گوناگونی چون شیطان شناسی، منافق شناسی، طاغوت شناسی و کفار و مشرکان اشاره می‌کند. قرآن شناخت اهداف دشمنان اسلام و جامعه اسلامی را از حساس‌ترین وظایف مسلمانان عنوان می‌کند. مهم‌ترین ویژگی دشمنان اسلام از نظر قرآن، پیمان شکنی آن‌ها است. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: «کیف وان یظہروا علیکم لایرقیوا فیکم لا ولادمه» چگونه (پیمان مشرکان ارزشی دارد) درحالی که اگر بر شما غالب شوند نه ملاحظه خویشاوندی با شما را می‌کنند و نه پیمانی را (پایبند هستند). قرآن دشمنان اسلام را دارای خصلت‌های ناپسندی نظیر نژادپرستی، قانون شکنی، خوی استکباری و... می‌داند. در آیه پنجم سوره حجر و در آیه ۹۶ سوره بقره یکی از ویژگی‌های دشمنان اسلام دنیاپرستی عنوان شده است، (رستگاری، ۱۳۹۲)،

دشمن شناسی در نهج البلاغه

حضرت علی(ع) در نهج البلاغه شناخت دشمن را رمز بینش معرفی می‌کند و می‌فرماید:

واعلموا انکم لن تعرفوا الرشید، حتی تعرفوا الذی ترکه ولن تأخذوا بميثاق الكتاب حتی تعرفوا الذی نقضه و لن تمسکوا

به حتی تعرفوا الذی نبذه...؛

«و بدانید که رشد نمی یابید مگر که ترک کنندگان آن را بشناسید و هرگز به کتاب خدا چنگ نمی زنید، مگر که فروفکننده آن را چنانکه باید، شناخته باشید.» علی(ع) ماهیت دشمنان اسلام را چنین معرفی می کند: «به بالادست خود نافرمان، به زیردست، ستم کننده، و با ستمکار هم دست اند.»

آن حضرت درباره مکر و حيله دشمن می فرماید:

«کن للعدو المكاتم أشد حذراً منك للعدو المبارز»

«از دشمن پنهان بیشتر از دشمن آشکار برحذر باش»

نیز در جای دیگر به عدم غفلت از دشمن و پرهیز از کوچک شمردن آن سفارش کرده و می فرماید: «لا تستصغرن عدواً و ن ضعف» «هرگز دشمنی را کوچک مشمار، هر چند ضعیف باشد».

همچنین می فرماید: «أفہ القوى استضعاف الخصم» «آفت قدرتمند، ضعیف شمردن دشمن است.»

حضرت امام جواد(ع) نیز یکی از ارکان مهم دفاع را شناخت دقیق دشمن می داند و می فرماید: «من لم يعرف الموارد

اعتیه المصادر» «کسی که نقشه ها و مواضع کلیدی دشمن را نشناسد، در رسیدن به هدف عاجز است.»

از این احادیث و رهنمودها درمی یابیم، که یکی از اساسی ترین عوامل پیروزی، شناخت دشمن است. بررسی انقلاب های توحیدی نشان می دهد که رهبران این انقلاب ها برای ایجاد انقلاب در جامعه ابتدا چهره دشمنان را شناسایی و سپس مبارزات علنی خود را شروع کردند، (آلیایی، ۱۳۹۱)،

معنای جنگ نرم

جنگ نرم در معنای کلی به جنگی گفته می شود که در طی آن، طرفین بدون خونریزی و کشتار عینی با هم مبارزه می کنند و به عبارت دقیق تر وقتی که پنبه شمشیر است، سراندیشه بریده خواهد شد و طبیعتاً فضای مبارزاتی آرام و بی زد و خورد جلوه خواهد کرد اما تلفات آن معمولاً بسیار چشمگیرتر از جنگ سخت گزارش می شود. عرصه ی مبارزه در جنگ نرم عرصه ی تفکرات است و بالزارهای بسیار نرم و ظریفی صورت می گیرد. و این استفاده ی پی در پی از تاریخ و یا ارجاع دادن به کلام بزرگان و شخصیت های برجسته ی تاریخی، نوعی همانند سازی وقایع است. به بیان دیگر لزومی ندارد نویسنده موشکافی کند و مصادیقی پیدا کند که مختصات آن در گذشته وجود داشته و سپس به کپی کردن آنها با مصادیق کنونی اقدام کند. البته به یک تعبیر این مطلب درست است زیرا بسیاری از نویسندگان بدون در نظر گرفتن شئون شخصیت های بزرگ تاریخ به ویژه امامان، آنان را با هر کسی مقایسه کرده و از این طریق تبیین موضوع می نمایند اما به نظر نگارنده ی این مقاله چنانچه در بررسی و تحلیل موضوعات در هر عرصه ای وقایع گذشته و حال را با معیار حقیقت بسنجیم آنگاه میزان نزدیک بودن مصادیق را با الگوهای حقیقی در نظر بگیریم به تعبیر بزرگان، به شبیه یابی وقایع تاریخی پرداخته ایم نه شبیه سازی آنها. و این یافتن شباهت ها در طول تاریخ، کاری ظریف است و اندیشه ای مسئول و متعهد می طلبد تا به دور از بدعتها آنچه رخ می دهد نمایان کند و زمینه را برای عبرت آموزی از گذشته و استفاده از آن به عنوان پلی برای آینده امکانپذیر نماید. بعلاوه از این نکته نباید غافل شد، اگر وقایع روزگار پیشین تاثیری در رخدادهای امروز نداشته باشد کارکرد خود را از دست خواهند داد چراکه هویت انسانها بدون تاریخ پایه و اساسی نخواهد داشت. براساس فرمایشات مقام عظمای ولایت، فهم دشمنی دشمن، از ضروری ترین راههای مبارزه است. براساس استدلال عقلی، هرچه انسان شگردها، تاکتیکها، ابزار، روشها و برنامه های دشمن را بشناسد تدبیری که اتخاذ می کند کامل تر و حکیمانه تر خواهد بود. (اخوان مقدم، ۱۳۹۹)، شکی نیست. اما نکته قابل تامل این است که متأسفانه برخی از صاحب نظران جامعه به درد خوشخیالی دچار شده اند و با وجود دیدن چنگ و دندانهای دشمن باز هم می گویند: ان شاء الله که خیر است. بد به دلتان راه ندهید گویا این دسته ی قلیل از روی مصلحت اندیشی، فضای غبارآلود دشمنی را روشن فرض می کنند حال دراینکه واقعا از روی مصلحت این گونه می اندیشند یا براساس منفعت، قضاوت با خدا. اما آنچه که روشن است هرچه دشمن خود اعتراف می کند: ما فلان میزان علیه ایران خرج براندازی نظام کرده ایم و روزانه فلان تعداد افراد کارآمد در این خصوص با حقوق بالا استخدام میکنیم تا کار اغتشاش زمین نماند باز هم سکوت اختیار کرده و تعهدی نسبت به انقلاب و سرزمین خود ندارند. مگر نه این است که آزموده را چند بار آزمودن خطاست؟ در دوراهی باور

وتردید فقط اندکی صبر لازم است نه آنکه دچار وسواس بیهوده شده و در همان منزلگاه بدی ماند که نام آن شک و تنها محل گذر بوده است. البته اندیشه انتقاد و اصلاح، اندیشه مبارکی است به شرطی که به تخریب نینجامد و از ابزار مخرب استفاده نشود و هدف بیگانگان محقق نشود. این اندیشه، پیش فرضی می طلبد که آن هم اصلاح نفس خویش است. مصلحین کسانی اند که نشانه های صلح در باطن و ظاهر آنها نمایان است زیرا اگر اهدایت حرف بزنی و به باطل عمل کنی از مغضوبین خواهی بود که اگر خسرو خسرو باشد صلاح کار خویش را به دست هر کسی نمی سپارد. آنهم کسانی که در چشم انسان نگاه می کنند و لبخند مرموزی که به ظاهر محبت آمیز و خیر خواهانه است بر لب دارند در حالیکه تخصص شان هیپنوتیزم شخصیت و هویت است. تفاوت نگاه سازش یا مقاومت، تفاوت در بودن و نبودن است و این روحیه مقاومت مدبرانه در برابر دشمن روحیه ای است نشات گرفته از ایمان حقیقی به خدا و توسل به آل... و جنگ زدن به ریسمان الهی است که این دیدگاه را برخی رویکردی سنت گرایانه و متحجرانه می خوانند. به اعتقاد نویسنده: قرآن منهای عترت و اسلام بدون ولایت دیدگاهی برخاسته از نوعی تعصب روشن فکرانه است زیرا این خط کش و معیار ولایت و در امتداد آن ولایت فقیه است که میزان توازن و فاصله دیدگاه ولایی انسان را با خود مشخص می کند و اگر این خط گاهی دور و یا حتی در جهت عکس خط ولایت ترسیم شود اگر نخبه نباشی گمراه شده ای و اگر نخبه باشی گمراهتر. نخبه اگر نخبه باشد تفاوت تزویر و تنویر، یار و بار، نار و نور، تا رو تور و مار و مور را تشخیص خواهد داد، (فرج پور، ۱۳۹۴).

حضرت علی (ع) در فرازی از خطبه ۳۱ فرمود: طلحه سوار بر مرکب سرکش می شود و می گوید رام است. در واقع این نگرش منفعت طلبانه و غافلانه است که منجر به فساد خواهد شد. اگر امروز به اندازه ی موری دشمنی کنند بدان فردا به مار هم قناعت نخواهد کرد. که یارت می شوند و بارت می کنند، با تار می آیند و تور پهن می کنند، در نار غوطه ورنند و از نور می گویند، به کار می گیرند و کور می کنند و وقتی همه چیز فراهم شد به زاری می اندازند و زور می گویند (خزایی و همکاران، ۱۳۹۵)، درباره ی مبحث جنگ نرم در زمینه های باورهای دینی با رویکرد اسلامی، چه تاریخی روشن تر از سیره اهل بیت و چه الگویی کامل تر و زیبا تر از علی (ع) که با کلام گزیده و بلاغت بی نظیرش در عرصه های متفاوت اجتماعی و سیاسی، موضوع جنگ نرم و اهداف شوم دشمن را به خوبی نمایان نموده است. حضرت در یکی از بلیغ ترین فرازهای خویش فرمودند: شگفتا شگفتا از این واقعیت که قلب انسان را می میراند و دچار اندوه می کند که دشمنان در باطل خود وحدت دارند و شما در حق خود شاخه شاخه اید. واقعیت این است که اگر اندیشه صوابی وجود داشته باشد با مسیر ناصواب محقق نخواهد شد و این شیطان است که در کمین این راههای ناصواب منتظر به دام انداختن دلهای مریض است تا تخم نفاق بکارد و میوه دشمنی برچیند و در این مسیر از هیچ اندکی هم چشم نخواهد پوشید. حضرت در خطبه ۶۶ دشمن را از دیدگاه روان شناختی بررسی کرده و می فرماید: دشمن دستی برای حمله در پیش و پایی برای فرار آماده دارد و با اندکی دقت می بینیم کلام حضرت در امتداد تاریخ هر روز تازه و تازه تر است تا به امروز که مصادیق کلام ایشان را در حیطه خیر و شر به وضوح می یابیم و امروز شاهدیم که آمریکا و اسراییل به وضوح دستی در تبلیغات برای حمله نرم به باورهای مردم در پیش و پایی برای فرار با شعار دفاع از حقوق بشر آماده دارند و می شنویم و می بینیم برجسته ترین و شوم ترین شگردهای خود را در زیباترین ظواهر اعمال می کنند. شربت آزادی را در پیاله مسموم اسارت می می ریزند و قطره قطره و نه یکباره به گلوی غافلان می چکانند به گونه ای که آرام آرام به دام نزدیک می شوی و به جای دیدن زیر پای خود که خالی شده است چشم به آسمان توهم می دوزی و آن وقت دیگر چاره چیست (رستگاری، ۱۳۹۲)،

دشمن شناسی از منظر نهج البلاغه :

نظر به این که دین مبین اسلام، هم جامعیت دارد و هم جاودانگی، در می یابیم که هیچ موضوع مهمی در راستای هدایت انسان نیست که در قرآن و کلام و سیره ی معصومین (علیهم السلام) از آن صحبت نشده باشد به خصوص موضوع مهمی همچون ساختار جامعه اسلامی و عواملی که به طور مثبت یا منفی در ساختار آن موثر است. با تاملی دقیق در آیات و روایات در خواهیم یافت که تا چه اندازه اسلام عزیز نسبت به ((شناساندن دشمن)) حساسیت نشان داده است. آیات و روایات، انواع دشمنان مومنان و نظام اسلامی، ابزار و شیوه های دشمن و راههای مقابله با آنان را به مسلمانان می آموزد. از مباحث مهم

در کلام و سیره امام علی (علیه السلام)، رفتار حضرت با دشمنان است. امیرالمومنین (علیه السلام)، خطاب به یاران خود می فرماید: من از دشمنان خود به صورت لحظه به لحظه آگاهم و آگاهی می یابم؛ ((به خدا؛ از آگاهی لازم (نسبت به دشمن) برخوردارم غافلگیر نمی شوم که دشمنان مرا ناگهانی محاصره کنند و با نیرنگ ناگهانی دستگیر نمایند. (نهج البلاغه، خطبه ۶) انواع دشمن در کلام حضرت امیر (ع) :

۱- **نفس انسان** : امیرالمومنین علی (علیه السلام) از زبان پیامبر (صلی الله علیه وآله) می فرمایند: رسول خدا (صلی الله علیه وآله) می فرمودند: ((گرداگرد بهشت را، دشواریها (مخالفت با نفس) و گرداگرد آتش جهنم را، هوسها و شهوات گرفته است. ای مردم: چیزی را اطاعت خدا نیست، جز اینکه با کراهت (با سختی نفس) انجام می گیرد و چیزی از معصیت خداوند نیست، جز اینکه با میل و رغبت (نفس) عمل می شود. ((رحمت خدا بر کسی که شهوت خود را مغلوب و هوای نفس را سرکوب می کند، زیرا کار مشکل، باز داشتن نفس از شهوت بوده که پیوسته خواهان نافرمانی و مصعیت (خداوند) است. (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶) .

۲- **شیطان** : دومین دشمن بزرگ انسان در نهج البلاغه، شیطان است. شیطان قبل از آنکه انسان به عالم خاکی پا گذارد و خلق شود، شمشیر دشمنی را از رو بسته بود و تا قیامت اگر انسان را از پا در نیورد، از پای نخواهد نشست. خداوند متعال در قرآن می گوید: ((و شیطان گفت: پس به عزت تو (خداوند) سوگند، همه انسانها را از راه به در خواهم برد و گمراه خواهم کرد. (صاد- ۸). خداوند آدم را از شیطان و دشمنی او ترساند، پس شیطان او را فریب داده، بدان علت که از زندگی آدم در بهشت و همنشینی او با نیکان حسادت می ورزید (نهج البلاغه، خطبه ۱). حضرت، بندگان پرهیزگار و دشمن شناس را چنین توصیف می کند: ((انسان باید نفس سرکش را با لگام تقوا مهار کند، و افسار آن را در اختیار گیرد و به وسیله این لگام آن را از طغیان و گناهان باز دارد و زمام آن را به سوی پروردگار بکشد. (نهج البلاغه، خطبه ۳۲۷).

۳- **دشمن به مانند یک فرد (خصوصیت شخصی و یا بعضی از همسران و فرزندان)** : در اینگونه از دشمنیها، دشمن یک فرد فرض شده است. کسی که، در به هلاکت انداختن و نابود کردن انسان حریص است و دائماً انسان را از رسیدن به سعادت و پله های ترقی باز می دارد، و از هیچگونه کوتاهی در برابر انسان باز نمی ایستد. امیرالمومنین علی (علیه السلام) در ویژگی دشمنان خدا و انسان اینگونه سخن می گوید: ((مردمی کور دل، گوشه ایشان در شنیدن حق ناشنوا و دیده هایشان نابینا، که حق را از راه باطل می جویند و بنده را در نافرمانی از خدا، فرمان می برند، (دشمنان) دین خود را به دنیا می فروشند. (نهج البلاغه، نامه ۳۳) در این خصوص قرآن نیز چنین می فرماید: ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن مِّنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَآخِذُوا بِهِمْ وَتَغَابَىٰ، ۱۴)، ای کسانی که ایمان آورده اید، بعضی از همسران و فرزندان شما دشمن شمایند، پس از آنان برحذر باشید.))

۴- **دشمن اجتماعی انسانها (کفار، مشرکان و یهودیان)**: ((إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا؛ (نساء، ۱۰۱) همانا کافران، دشمنان آشکار شما هستند.)) در قرآن بیش از همه اقوام دیگر از بنی اسرائیل سخن گفته شده است و آن به علت شدت عناد و جهودشان نسبت به حق است، در سوره مائده یهودیان و مشرکان به عنوان دشمن ترین دشمنان معرفی شده اند: ((لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا...)) (مائده، ۸۲).

۵- **منافقان** : حضرت علی (علیه السلام) در خصوص سیمای منافقان فرمودند: آنان گمراه و گمراه کننده اند هم لغزیده اند و هم لغزاننده دلهایشان بیمار ولی رویشان پاکیزه است. (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۴)، منافقان نقاب اسلام به چهره دارند، نه از گناه می ترسند و نه از آن دوری می جویند. (نهج البلاغه، خطبه ۲۱۰). نکته مهم حرکت خزنده و به دور از چشم عمومی مردم در این وادی می باشد که نیاز به هوشیاری وزیر کی مومنانه دارد. اسلام در طول تاریخ خود بیشترین ضربه را از منافقان خورده است.

با این تقسیم بندی، هر جنگی نیازمند مجاهد خاص خود می باشد. عصری که ما در آن قرار داریم عصری است که دشمنان از طریق جنگ و تهاجم سخت و نیز جنگ نرم، دست به تخریب تمدن اسلامی و ساخت تمدن مطلوب خود (تمدن

غرب) زده است. سستی مردم در دشمن شناسی و شماتت مولا (علیه السلام) حضرت علی (علیه السلام) در زمان حمله دشمنان (سربازان معاویه) به شهری از دیار اسلامی (شهر الانبار در کشور عراق) به مسلمانان این گونه می فرمایند و آنان را در برابر دشمن اجتماعی و برخورد اجتماعی و برخورد نظامی آنان آماده می کنند: ((آگاه باشید! ای مسلمانان!) من شب و روز، پنهان و آشکار، شما را به پیکار با شامیان (دشمن تمدن اصیل اسلامی در قدیم) دعوت کردم و گفتم پیش از آنکه آنان با شما بجنگند، با آنان نبرد کنید. به خدا سوگند! هر ملتی که درون خانه خود مورد هجوم قرار گیرد، ذلیل خواهد شد؛ اما شما سستی به خرج داده و خواری ذلت را پذیرفتید، تا آنجا که پی در پی به شما حمله کرده و سرزمین‌های شما را تصرف کردند... (نهج البلاغه، خطبه ۲۷). شاید مفهوم این جمله در مقیاس جنگ با دشمن بیرونی و تمدنی امروز این باشد که ای مسلمین عصر تکنولوژی و ارتباطات! وقتی که می بینید دشمنان از طرق مختلف، دست به هجوم و حمله علیه ارزش‌های اصیل اسلامی می زنند و تمام ضد ارزشها را که برخواسته تمایلات نفسانی و شهوانی است را در قالب‌های زیبا و پشت نقاب انسان دوستی با دست‌های چدنی و آهنین که بر رویه آن دستکش مخملی پوشیده اند به مردمان جهان با منت‌گذاری غالب می‌کنند، شما را به خدا کاری کنید! دشمن از مرزها عبور کرده وارد شهر و خانه‌های مسلمین شده، و نه تنها گاه کسی نیست که در برابرشان بایستد، بلکه دشمن از طریق نیرنگ‌ها و فریب‌های شیطانی آنها را با خود همراه کرده است. (بیگ محمدی و رحیمی، ۱۳۹۳).

جنگ نرم: جنگ نرم، جنگ عقول و قلوب است و هدف از آن سلطه روانی در افکار، اندیشه‌ها، رفتارها، گرایش‌ها و انگیزه‌های طرف مقابل است که می‌تواند دشمن یا هر بیگانه بی‌طرف باشد تا این گونه، دشمن مرعوب و بی‌طرف به عنوان موافق در صف دوستان و همراهان بلکه همدلان در آید و یا دست کم در صف دشمن در نیاید. جنگ نرم، جنگ علیه اندیشه‌ها و انگیزه‌ها است. در جنگ نرم دست کم دشمن، از نظر اندیشه‌ای به شک می‌افتد و در انگیزه گرفتار تردید در عمل و موفقیت آن می‌شود. پس شکستن جزم اندیشه‌ای و عزم عملی و ارادی از مهمترین اهداف جنگ نرم است. از همین رو، عقول و قلوب در جنگ نرم، مخاطب هر نوع عملیات روانی است تا قدرت دشمن در هم شکسته و تسلیم شود و به عنوان موافق در صف دوستان در آید. (صدیقی، ۱۳۹۶). در جنگ نرم از سلاح‌هایی استفاده می‌شود که می‌تواند شامل جنگ افزارهای نظامی باشد که بستر را برای سلطه روانی و ارعاب فراهم می‌آورد و ناتوانی را به طرف مقابل گوشزد یا تلقین می‌کند و این گونه اذهان و سپس قلوب را تحت تسخیر و سلطه خویش در می‌آورد. البته مهمترین ابزار در جنگ نرم، سلاح‌های نرمی است که از طریق تبیین فلسفی، تشکیک در افکار و اندیشه‌ها، تردید در عمل و موفقیت آن و نیز بهره‌گیری از عناصری مانند جاسوسی، مردم‌شناسی و روان‌شناسی جامعه مخاطب و مانند آنها انجام می‌شود تا ذهن مخاطب از تصدیق به موفقیت در عملیات دچار شک شده و قلبش انگیزه‌ای برای عمل نداشته باشد و عزم به تردید تبدیل شود. (صدیقی، ۱۳۹۶).

جنگ نرم در نهج البلاغه: حضرت علی (علیه السلام) در مورد نقشه‌های دشمن و استقامت بر اهداف خود فرمودند: ((تَكَادُونَ وَ لَا تَكِيدُونَ وَ تَنْقَصُونَ أَطْرَافَكُمْ فَلَا تَمْتَعِضُونَ. لَا يُنَامُ عَنْكُمْ وَ أَنْتُمْ فِي عَفْلَةٍ سَاهُونَ. غَلِبَ وَ اللَّهُ الْمُتَخَادِلُونَ)) دشمن طرح‌های مکارانه دارد ولی شما هیچگونه برنامه جهت خنثی‌سازی طرح‌های آنان ندارید، به محدوده‌های تحت اختیار شما حمله می‌کنند و آنها را تصرف می‌کنند و شما ناراحت نمی‌شوید، دشمن در مبارزه با شما به خواب نمی‌رود ولی شما در غفلت و فراموشکاری هستید به خدا سوگند چنین افراد (بی‌برنامه و بی‌تفاوت و غافل) شکست خورده و مغلوبند. (نهج البلاغه، خطبه ۳۴).

راه‌های نفوذ دشمن در بیان امام علی (علیه السلام):

۱- بهانه‌های عامه پسند: یکی از اقدامات اساسی دشمنان در پیش برد اهداف خویش، تمسک به بهانه‌های عامه پسند است تا از طریق همراه نشان دادن خود با عموم مردم بتوانند اهداف خود را پی بگیرند. حضرت علی (علیه السلام) در خطبه ۱۹۴ بعد از این نکته که من از منافقان بر شما می‌ترسم به بیان ویژگی‌های اهل نفاق می‌پردازم. از جمله مهمترین ویژگی‌های منافقان آن است که خود را حامی و دلسوز مردم نشان می‌دهند و از این رو ((در هر دلی راهی، و بر هر اندوهی اشک‌ها می‌ریزند، اما مساله اینجاست که در آغاز، راه را آسان اما سپس در تنگناها به بن بست می‌کشاند)). به عبارتی راه حل‌ها در بسیاری مسائل لزوماً آسان نیستند و حل مساله نیازمند سخت‌کوشی و تحمل رنج‌های فراوان است.

۲- ایجاد شبهه : شبهه چیزی است که شبیه به حق است. امام علی (علیه السلام) می فرماید: ((شبهه را از این شبهه نام نهادند که شباهت به حق دارد اما برای دوستان خدا، نوری که آنان را در تاریکی‌های شبهه راهنمایی کند، یقین آن‌ها است، و راهنمای آن‌ها، مسیر هدایت است، ولی دشمنان خدا، گمراهی‌شان آنان را به شبهات دعوت می‌کند.)) (ایشان در خطبه ۵۰ می‌فرمایند که نقطه عزیمت فتنه‌ها از آنجایی است که هواهای نفسانی مورد متابعت قرار می‌گیرد و پشت بند آن تئوری سازی و بدعت صورت می‌گیرد. *(إِنَّمَا بَدَأَ وَوُقُوعِ الْفِتَنِ اهْوَاءٌ تَتَّبَعُ وَأَحْكَامٌ تَبْتَدِعُ)*).

۳- فریب افکار عمومی : حضرت علی (علیه السلام) در خطبه ۲۰۰ می‌فرماید: *((وَاللَّهِ مَا مَعَاوِيَةَ بِأَذْهَى مِنِّي، وَ لَكِنَّهُ يُغْدِرُ وَ يَفْجُرُ. وَ لَوْ لَا كَرَاهِيَةُ الْعَدْرِ لَكُنْتُ مِنْ أَذْهَى النَّاسِ، وَ لَكِنْ كُلُّ عَدْرَةٍ فُجْرَةٌ، وَ كُلُّ فُجْرَةٍ كُفْرَةٌ. (وَ لِكُلِّ غَادِرٍ لِيَاءٌ يُعْرَفُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ سوگند به خدا! معاویه از من سیاستمدارتر نیست، اما معاویه حلیه‌گر و جنایتکار است، اگر نیرنگ ناپسند نبود من از زیرکترین افراد بودم. ولی هرنیرنگی گناه، و هر گناهی نوعی کفر و انکار است، روز رستاخیز در دست هر حلیه‌گری پرچمی است که با آن شناخته می‌شود.))*

۴- تبلیغات و جوسازی : یکی دیگر از شگردهای همیشگی اهل باطل، جوسازی و تبلیغات منفی و خالی کردن دل مومنین و مجاهدین است. بر این اساس امیر مومنان می‌فرمودند: *((أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَسْتَوْحِشُوا فِي طَرِيقِ الْهُدَى لِقَلْبَةِ أَهْلِهِ، فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ اجْتَمَعُوا عَلَى مَائِدَةٍ شَبِعَهَا قَصِيرٌ وَ جُوَعَهَا طَوِيلٌ، أَي مَرْدَم! در طریق هدایت از کمی افراد وحشت نکنید زیرا مردم در اطراف سفره ای اجتماع کرده‌اند که مدت سیری آن کوتاه و گرسنگی آن طولانی است.))* (نهج البلاغه، خطبه ۲۰۱).

۵- ایجاد اختلاف و تفرقه : امام علی (علیه السلام) در خطبه ۱۲۲ یکی از راههای تاثیرگذاری و نفوذ شیطان را تبدیل جماعت به تفرقه می‌دانند. حضرت علی (علیه السلام) در خطبه ۱۲۷ تاکید می‌کنند که به اکثریت التزام داشته باشید و از تفرقه بپرهیزید چرا که کسانی که عموم مردم جدا می‌شوند نصیب شیطان می‌گردند همچنانچه گوسفند جدا شده از گله نصیب گرگ می‌گردد.

۶- استفاده ابزاری از مقدسات : یکی از شیوه‌های دشمنان استفاده ابزاری از مقدسات بوده است. استفاده معاویه در جنگ صفین از قرآن برای فریب یاران امام علی (علیه السلام) نمونه‌ای از این شیوه است. حضرت علی (علیه السلام) پس از فتنه تحکیم، در نامه‌ای به معاویه نوشت: *((ثم انك قد دعوتني الي حكم القرآن و لقد علمت انك لست من اهل القرآن و لاحكمه تريد؛ تو مرا به حکم قرآن دعوت کردی در حالی که اهل قرآن نیستی و حکم او را نمی‌خواهی))* (مجلسی، ۱۳۶۳).

۷- استفاده ابزاری از چهره های مقبول : دشمنان اسلام تلاش می‌کردند تا با استفاده از چهره‌های مقبول و شناخته شده، مردم را با خود همراه سازند، لذا ناکثین برای اثبات حقانیت خود، عایشه، همسر پیامبر را مورد هدف شوم خود قرار دادند؛ عایشه عالی‌ترین چهره تبلیغاتی طلحه و زبیر به شمار می‌رفت. این دو نفر از عنوان *((ام المومنین))* سوء استفاده فراوان کردند و در جنگ جمل از این راه توانستند، مردم را علیه حضرت علی (علیه السلام) بسیج کنند. آن حضرت در برخورد با این شیوه دشمن می‌فرماید: *((الْحَقُّ لَا يَعْرِفُ بِالرِّجَالِ؛ اِعْرِفِ الْحَقَّ، تَعْرِفْ أَهْلَهُ (طبرسی، ۱۳۸۳)، حق با مردان شناخته‌نمی‌شود، نخست حق را بشناس تا اهل آن را بشناسی.))* این طریق، بهترین شیوه برای حفظ انقلاب‌ها و آرمان‌ها می‌باشد و باید مورد توجه ملت‌های اسلامی نیز قرار گیرد.

راه‌های مقابله با جنگ نرم دشمن از منظر قرآن و حضرت علی (علیه السلام) :

۱ - بصیرت و هشیاری در برابر دشمن : از نکاتی که امام علی (علیه السلام) در رابطه با دشمن بر آن تاکید دارد آن است که باید پیوسته هوشیاری در برابر دشمن را حفظ کرد و هرگز نباید دشمن را کوچک شمرد: حضرت فرمود: *((لَا تَسْتَصْغِرَنَّ عَدُوًّا وَإِنْ ضَعُفَ؛ هرگز دشمن را کوچک شمار، هر چند ضعیف باشد.))* و نیز فرمود: *((لَا تَأْمَنُ عَدُوًّا وَإِنْ شَكَّرَ؛ از دشمن در امان نباش، هر چند از شما سپاسگزاری می‌کند.))* باید پیوسته دشمن را زیر نظر داشت که اگر لحظه‌ای غفلت صورت گیرد، چه بسا ضربه‌های آسیب‌ناپذیری از ناحیه دشمن وارد شود. امام علی (علیه السلام) فرمود: *((مَنْ نَامَ عَنْ عَدُوِّهِ أَنْبَهَتْهُ الْمَكَائِدُ (تمیمی آمدی، ۵۰۱ هـ) کسی که از دشمن غفلت کند، حيله‌ها و كيدهای دشمن بیدارش خواهد ساخت.))*

حضرت در عهدنامه بعد از آن که مالک را سفارش به پذیرش صلح شرافت مندانه می‌کند، می‌فرماید: ((وَلَكِنَّ الْحَذَرَ كُلَّ الْحَذَرَ مِنْ عَدُوِّكَ بَعْدَ صَلَاحِهِ، فَإِنَّ الْعَدُوَّ رَبَّمَا قَارَبَ لِيَتَغَفَّلَ، فَحُذِرْ بِالْحَزْمِ وَأَتَاهُمْ فِي ذَلِكَ حُسْنَ الظَّنِّ؛ (نهج البلاغه، نامه ۵۳)). زنهار، زنهار سخت از دشمنت پس از پذیرش صلح، برحذر باش، چرا که دشمن گاهی نزدیک می‌شود که غافلگیر سازد. بنابراین دوراندیشی را به کارگیر و در این موارد خوش بینی را متهم کن!)) این سخن امام علی (ع) درس است به همه زمامداران و مسئولان کشورهای اسلامی که برای مقابله با خطرات دشمن‌ها روزها، بلکه ساعت‌ها و لحظه‌ها سرنوشت‌ساز است؛ نباید فرصت را به سادگی از دست بدهند و تسلیم پیشنهادهای سست عافیت طلبان گردند. (تمیمی آمدی، ۵۰۱ هـ ق).

۲- صبر و تقوی: رعایت تقوی؛ یعنی در فضای فتنه، تمام تصمیم‌ها براساس خدا ترسی باشد و از چارچوب قوانین الهی خارج نشود. از این رو، صبر و تقوی دو عامل قدرت بخش در برابر هجوم دشمن است که بنا به فرمایش امام علی (علیه السلام) ((کسی که تقوا پیشه کند، خداوند راه خروج از فتنه‌ها و چراغ هدایتی در ظلمت‌ها را در اختیار او قرار می‌دهد)). (نهج البلاغه، خطبه ۱۸۳).

۳- تقویت دانش دشمن شناسی: حضرت علی (علیه السلام) در خصوص معرفی دشمن فرمودند: ((مَنْ كَمَّ يَبَالِكْ فَهُوَ عَدُوٌّ)) آن که در کار تو نباید (و در روی تو بایستد) دشمنت به حساب آید. (نهج البلاغه، نامه ۳۱). دشمن ستیزی از مولفه‌های اصلی قدرت نرم است. زیربنای دشمن ستیزی، تقویت دانش دشمن شناسی است. ((أَفَةُ الْقَوِيِّ اسْتِضْعَافُ الْخَصْمِ)) آفت قدرتمند و قوی این است که دشمن را ضعیف به حساب آورد. (تمیمی آمدی، ۵۰۱ هـ ق). هراسانی برای خوب زیستن، نیازمند دو نوع آگاهی است؛ آگاهی از خوبی‌ها و آگاهی از بدی‌ها. اگر کسی بخواهد در مسیر حق استوار بماند، نیازمند شناخت راه باطل و باطل گرایان است. (شریفی، ۱۳۸۹، ۲۰۸).

۴- احیای امر به معروف و نهی از منکر: یکی از اهداف مهم دشمن در جنگ نرم، ایجاد روحیه بی تفاوتی و تساهل در جامعه است که پیامدهایی چون گسترش فساد، حاکمیت مفسدان، نابودی عفت و حیا و دینداری به دنبال دارد. از راهکارهای اساسی مقابله با این توطئه دشمنان و تقویت روحیه نظارت همگانی و امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد. (عیسی زاده، ۱۳۹۲). چنان که امیرمومنان علی (علیه السلام) فرمود: امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که اشرار بر شما مسلط می‌شوند و بعد از آن هر چه دعا کنید مستجاب نمی‌شود. (نهج البلاغه، نامه ۴۷).

۵- توجه به عوامل وحدت بخش: از دیگر راهکارهای مقابله با جنگ نرم، توجه به اتحاد و همبستگی و پرهیز از هر گونه اختلاف و تفرقه در میان امت اسلام است. قرآن کریم می‌فرماید: ((وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ؛ (انفال/ ۴۶) و با هم نزاع و ستیزه مکنید که سست می‌گردید و تسلط و حکومتتان از میان می‌رود)).

۶- امید به آینده: ادامه هر راهی با امید میسر است. قرآن کریم همواره امت اسلامی را به امیدواری به وعده‌های الهی فرا می‌خواند تا جایی که وعده قطعی بر پیروزی و غلبه اسلام می‌دهد و می‌فرماید: هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ. (توبه/ ۳۳)، اوست کسی که رسول خود را به هدایت فرستاد تا بر همه ادیان عالم برتری دهد. هر چند مشرکان کراهت داشته باشند.

۵- تقویت بعد نظامی: خداوند در آیاتی از جمله آیه ۶۰ سوره انفال به این مهم اشاره دارد و می‌فرماید: وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَأَخْرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ؛ و هر چه در استطاعت و توان دارید از نیرو و اسب‌های آماده بسیج کنید تا با این تدارکات، دشمن خدا و دشمن خودتان و دشمنان دیگری را که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد بترسانید؛ و هر چیزی در راه خدا خرج کنید، پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود. و بر شما ستم نخواهد رفت. در این آیه برخورداری از توان نظامی از جنگ افزارهای جنگ سخت در حد استطاعت به قصد ترساندن دشمن که عملیاتی روانی در جنگ نرم است، مورد تاکید قرار گرفته است.

بحث و نتیجه گیری

دشمنی در کلام شریف امیر بیان، امیرالمومنین علی (علیه السلام) محدود به زمان و مکان خاصی نمی‌شود، زیرا باطل در تمام حالات می‌تواند رفتارهای کاملاً متفاوتی و پیچیده‌ای از خود بروز دهد و انسان را به اشتباه بیندازد. ((لَكِنَّ الْحَذَرَ كُلَّ الْحَذَرِ مِنْ عَدُوِّكَ بَعْدَ صَلَاحِهِ؛ فَإِنَّ الْعَدُوَّ رَبِّمَا قَارِبَ لِيَتَعَقَّلَ، فَخُذْ بِالْحَزْمِ، وَ اتَّهَمُ فِي ذَلِكَ حُسْنَ الظَّنِّ)) و از دشمنت بعد از آن که از در صلح و آشتی درآمد سخت بترس، زیرا او چه بسا بوسیله صلح نزدیک می‌شود تا از شیوه غافلگیری استفاده کند، پس احتیاط و دقت را پیشه کن و در چنین مواردی زود باور و خوش گمان مباش. (نهج البلاغه، نامه ۵۳). اگر دشمنان بتوانند مسلمانان را مغلوب خود کنند، آنچه را که از ارزش‌های الهی است نابود و آنچه را که از روی هوای نفس که شیطان به آنها القاء کرده است را بر مسلمین روا می‌دارند، و سلب ارزش‌های الهی خواهند کرد، بهترین شاهد برای این ادعا تاریخ می‌باشد، چه تاریخ اسلام و چه تاریخ اقوام و ملل دیگر. که با مطالعه کتب تاریخی می‌بینیم که در معرکه‌ی بدعت و هواپرستی آنچه توسط دشمنان به مسلخ می‌رود حقایق و واقعیتهاست که با کتمان و وارونه جلوه دادن، نه تنها افراد آن جامعه بلکه گاهی نسلها و تاریخ دچار انحراف و گمراهی می‌شود. کنترل منابع قدرت نرم دشوار است؛ اما تاثیر آن تا حدود بسیار زیادی بستگی به پذیرش مخاطبان دارد. به همین دلیل توجه و ارتقاء بصیرت جمعی و افزایش قدرت نرم موجود در جامعه اسلامی، عمده راهکارهاییست که تلاش دشمنان را خنثی و یا کم اثر خواهد نمود. همچنانکه خداوند میفرماید: (وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (آل عمران ۱۳۹)؛ سستی نکنید و غمگین نشوید که شما برترید، اگر مومنینید.) نه تنها توان مقابله در مومنین وجود دارد؛ بلکه اسلام به قدری قدرتمند است که اگر مسلمین نسبت به آن آگاهی داشته باشند و در عمل به آن ملتزم باشند، قادر خواهند بود اسلام را در سراسر جهان مستقر سازند؛ (جوادی آملی، ۱۳۸۷).

منابع و مأخذ

- پاسدار اسلام، دشمن شناسی از دیدگاه امام علی (ع)، ۱۳۷۸، اردیبهشت، شماره ۲۰۹.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، ۵۰۱ هـ.ق، غررالحکم و دررالکلم، مترجم: رئوف محمد علی الانصاری، تهران، امام عصر
- جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۸۷، ولایت فقیه ولایت فقاقت و عدالت، قم، اسراء.
- خزائی، محبوبه، حسین خاکپور و ولی الله حسومی، ۱۳۹۵، شیوه‌های مقابله با جنگ روانی در سیره‌ی حضرت زهرا (س)، مطالعات راهبردی زنان، زمستان، شماره ۷۴.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، لغت‌نامه‌ی دهخدا، ج ۲۳، ص ۱۲، تهران، دانشگاه تهران.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۳۸۳، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، مرتضوی، تهران.
- رستگاری، فرخ، ۱۳۹۲، جنگ روانی و راهکارهای مقابله با آن در قرآن کریم با تاکید بر کاربردهای رسانه‌ای، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران.
- سنجابی شیرازی، جهانبخش، ۱۳۸۹، مفهوم شناسی و تبارشناسی قدرت و جنگ نرم و اصول و روش‌های رویارویی با آن در منابع علمی، رهنامه سیاستگذاری سیاسی، دفاعی و امنیتی، سال اول، زمستان، شماره ۲.
- سید رضی، ابوالحسن محمد، نهج البلاغه، ۳۵۹ هـ.ق، ترجمه محمد دشتی، انتشارات طلایعه سبز.
- شریفی، احمد حسین، ۱۳۸۹، موج فتنه، تهران، کانون اندیشه جوان.
- عیسی زاده، عیسی، ۱۳۹۲، قرآن و راه‌های مقابله با جنگ نرم، قم، زمزم هدایت.
- عمید، حسن، ۱۳۹۰، فرهنگ لغت عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- فرج پور، محمد، ۱۳۹۴، دشمن شناسی، تهران، دانشیاران ایران.
- قرآن کریم، ۱۳۸۹، ترجمه آیت الله مشکینی، تهران، مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی.
- متفکر، حسین، ۱۳۸۷، جنگ روانی، قم، زمزم هدایت.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، بحارالانوار، بیروت، الوفاء.

- معین، محمد، ۱۳۷۵، فرهنگ معین، تهران، امیرکبیر.
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، ۱۳۷۴، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه .
- دامغانی مهدی، ۱۳۶۶، ترجمه روضه الواعظین، نشر نی

منابع اینترنتی :

- آلیانی، زعفر، ۱۳۹۱، جنگ نرم در قرآن و تاریخ .
<http://www.hojom.joxblog.com/post/20>
- بیگ محمدی، مصطفی و علی اکبر رحیمی، ۱۳۹۶، دشمن شناسی در نهج البلاغه با رویکرد درون گفتمانی.
<http://tabyin.ir/node/39200>
- عدالت نژاد، سعید، ۱۳۹۳، مفاهیم جنگ .
<http://rch.ac.ir/article/details/7551s>
- گنجور، مهدی، ۱۳۹۲، واژه شناسی دشمن .
<http://tebyan-papers/fardsaeid/482319zn.ir/detailed>
- هاشمی نژاد، اکرم، ۱۳۸۹، بصیرت و جنگ نرم، نظام قرآنی و مقابله با تهدیدات جنگ نرم، شماره ۳۶.
<http://www.noormags.ir>